

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Ivan Cankar

Otrok se smeje

O M N I B U S

BES^eDA

Ivan Cankar

OTROK SE SMEJE

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-180-0

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

OTROK SE SMEJE

Bolna je ležala Anka v svoji majhni, ograjeni posteljici. Malo bolj bela so bila ličeca, toda usehnila niso, še skoro bolj okrogla so bila. Tudi oči so bile kakor prej: zelo velike, svetlomodre in tako čudno mirne, otroško vprašujoče ...

Dve leti je bilo takrat Anki; hodila je že krepko z drobnimi, capljajočimi nožicami, govorila je že popolnoma razločno — s tako mirnim, resnim glasom, kakor je bil miren in resen njen pogled.

Ves dan se je ukvarjala mati ž njo; kadar je ni vodila za roko po vrtu, po drevoredu, ali kadar se ni igrala ž njo na tleh, so bile pri njej vse njene misli; spomnila se je njenega tenkega smeha in smehljala se je tudi sama, domislila se je njenih resnih, vprašujočih oči in mehko ji je bilo pri srcu. Tako sta minili dve leti kakor kratke, lepe sanje; sonce je sijalo vse tiste dni.

Toda Anka je obolela. Prišlo je nenadoma, nihče ni vedel, kako in kdaj se je zgodilo. Mati jo je vzela v naročje, zasmejala se je in jo je vzdignila visoko. Ankin obraz pa je ostal miren, ustnice se niso zaokrožile v zadovoljen

nasmeh in ozrla se je materi v lice s čudno mirnim in hladnim po gledom.

»Zakaj pa se ne smeješ, Anka?«

Vzdignila jo je še više, zibala jo je v zraku; Anki so nalahko zardela lica, ustnice so se pričele smehljati in tudi oči so gledale bolj veselo.

Ob tisti uri je posegla v materino srce prvokrat nejasna, tiha bojazen.

Položila je Anko na posteljo, dala ji je knjigo s pisanimi podobami in punčko ter je šla napravljat večerjo.

»Morda je otrok bolan?« si je mislila.

Anka je zajokala in mati je pohitela v sobo. Nikoli še ni bila zajokala Anka, kadar je bila sama in se je igrala s punčko.

»Kaj bi rada, Anka?«

Toda Anka ni marala ničesar; zajokala je in je utihnila. Samo pogledala je mater z dolgim, mirnim pogledom, nato je listala po knjigi.

Materi se je stisnilo srce.

»Kako je miren in resen njen pogled!«

Anka ni gledala nikoli razposajeno; kakor dvoje tihih zvezd so bile njene oči. Mati pa se je nenadoma prestrašila tiste resnobe in zaželela si je, da bi se Anka smejala, da bi stresala z glavo in brcala z nožicami kakor drugi otroci.

»Zakaj pa se ne smeješ, Anka?«

Poščegetala jo je pod ustnicami, Anka pa je nevoljno stresla z glavo, okrenila se je in je listala dalje.

Mati se je vrnila v kuhinjo; ko je stala pred ognjiščem, so ji noge bile težke in so se tresle; nekaj neprijaznega, temnega je kljuvalo v srcu ...

Pod večer je prišel mož, ki je bil muzikant pri gledališču. Žvižgal je veselo po stopnicah in komaj je zaprl duri, je stisnil ženo za lica in jo je poljubil.

»No, kaj pa je? Kako me gledaš?«

»Ti, Franc, zdi se mi, da je otrok bolan.«

Mož se je razposajeno zasmel.

»Če bi bilo po tvojem, bi bil zmerom bolan!«

Stopil je v sobo in Anka mu je iztegnila roke naproti. Vzel jo je v naročje in jo je nesel v kuhinjo.

»To da je bolno? Poglej ta lica!«

»Kaj se ti ne zdi, da so bolj rumena?«

»Rumena? Ta svetloba na koridorju je rumena! Saj je tudi tvoj obraz rumen! V sobi je drugače!«

»Pa zakaj se ne smeje? Noče se smejati danes!«

»Saj je bila zmerom resna! In prej ti je bilo še prav, da je tako mirna in resna! ... Otrok ni bolan, ženka; zdi se mi, da si ti bolna!«

Anka se je igrala z njegovimi brki in na ustnicah se je prikazal smehljaj.

»No, glej, saj se smeje! ... Ali si bolna, Anka?«

»Nisem bolna!« je odgovorila Anka odločno.

Mati jo je gledala s pazljivim, srepim pogledom. »Prej se ni nikoli tako nasmehnila ... drugačen je zdaj njen smehljaj ... Samo desno lice se je nasmehnilo!«

Mož se je ozlovoljil.

»No, nehaj, pa pripravi brž večerjo! Pozno se vrnem nocoj, ne pred enajsto!«

Nesel je Anko v sobo, materi pa so se nenadoma zasolzile oči in sama ni vedela zakaj ...

»Vrni se zgodaj!« je prosila moža, ko se je odpravljaj. »Kaj ne bi rajši ostal doma nocoj?«

»Čemu bi ostajal doma? Ne morem!«

Razsrdil se je, ali v tistem hipu se je zgenila čudna bojazen tudi v njegovem srcu. Imel je že klobuk na glavi in palico v roki; stopil je še enkrat k Anki in jo je vzdignil v naročje.

»Res, ženka, ti bi napravila človeka bojazljivega! ... Otrok je zdrav — ampak pokliči zdravnika, da se umiriš sama!«

Položil je otroka na posteljo in se je poslovil. Ko je stopal po stopnicah, mu ni prišlo več na misel, da bi žvižgal. V gledališču, nekako ob deseti uri, je nenadoma vztrepetal in prebledel; zdelo se mu je, da stoji tam nekdo z listkom v roki in ga čaka. Toda zgenila se je bila samo senca za kulisami. Večer se mu je zdel zelo dolg in želel si je domov.

»Proklete ženske!« je zaklel natihoma. »Tako napravi človeka bojzljivega!«

Mati je spravila Anko spat. Kmalu po večerji je prišla teta Fani v goste; suha, zelo klepetava ženska, oblečena v obnošeno, toda koketno načičkano obleko; poznalo se ji je na obrazu, na dolgem, sladkem smehljaju, na razjedenih licih in na globoko obrobljenih očeh, da je bila nekoč igralka. Še zmerom so bile njene kretnje velike in živahne in njen glas, njen vzdih je bil včasih prisiljen.

»Ali se ti ne zdi, teta Fani, da je otrok bolan?«

Teta se je sklonila nad Anko, ki je že v polspanju trudoma in počasi vzdignila trepalnice.

»Beži, beži, kaj se ti sanja? Tako je bolno kakor lani, ko je zakašljalo — ti pa po zdravnika!«

V tistem hipu je Anka nekoliko vzdignila glavo in je zakašljala; nato je zavzdihnila in se je obrnila v steno.

Mater je izpreletelo.

»Na, glej, bolna je! Še nikoli ni tako zavzdihnila ...«

»Tudi otrok vzdihuje v spanju ... Preveč si jo odela, saj je vroče v sobi!«

Mati je pogladila Anko po čelu; glava je bila vsa razpaljena.

»To ni zaradi vročine v sobi ... Daj, teta Fani, pojdi po zdravnika; naj pride precej!«

Teta se je nasmehnila in je zmajala z glavo, toda šla je po zdravnika.

Vrnila se je kmalu; Anka je spala trdno, dihala je enakomerno.

»Ali ne misliš, teta Fani, da sope otrok težko? Tako se mi zdi, kakor da je še nikoli nisem slišala sopsti v spanju ...

In zdaj je spet zavzdihnila, tako čudno, kakor da bi ji bilo tesno v grlu ... Kdaj pride zdravnik?«

»Ni ga doma, pa sem sporočila!«

Nato je pripovedovala teta s polglasnim, hlastnim, klepetavim glasom zanimive skrivnosti o sosedah, o znankah in znancih — cela dolga vrsta pisano oblečenih in zlobno spačenih ljudi je romala mimo.

Otrok se je sunkoma obrnil v postelji, nakremžil je usteca in je izpregovoril nerazumljivo besedo.

»Kaj si čula? ... Otroci ne govore v spanju!«

»Sama si otrok! Poznala sem fanta, komaj leto je bil starejši od Anke, pa je govoril vso noč in celo vstajal je!«

»Anka ni govorila nikoli v spanju!«

»Čuj, Ana, ne smeš tako gledati otroka, s tako preplašenimi očmi in ne smeš zmerom misliti nanj! Pravi jo, da oboli otrok zares, če se boji mati njegove bolezni ... Dolgo mu glej tako v lica, pa bodo nazadnje zares rumena in usahnejo ... Vesela bodi!«

»Otrok je bolan, pa bi bila vesela? ... Kaj misliš, teta Fani, ali bi mogla umreti Anka?«

Čuden strah je bil v njenem glasu in oči so bile tako srepe in bleščeče, da je obšel zoprn nemir tudi teto Fani; nasmehnila se je v zadregi.

»Ni treba, da bi umrla! Ampak, Ana, greh so take misli! ... Zdi se mi, če bi ji neprestano gledala v obraz in bi mislila na njeno smrt — bi umrla naposled zares! ... Ne misli, Ana, na take grde stvari!«

»Da bi se že vrnil Franc! ... Stopi, tetka Fani, še enkrat po zdravnika!«

Mati je šla k posteljici, naslonila se je s komolcem na vzglavje in se je sklonila nizko nad otrokov obraz. Ustnice so bile napol odprte, lica so bila vroča, krvi pa ni bilo v njih.

Prišel je zdravnik, debel starec, s temnordečim, zabuhlim, dobrovoljnim obrazom.

»No, kaj pa je tako silnega?«

»Gospod doktor, moj otrok je bolan!«

»Tako, tako!«

Smehljaj se je dobrodušno, skoro ironično in je stopil k postelji. Sklonil je nekoliko glavo in je pomežiknil.

»Le brez skrbi! Dokler bo otrok tako spal, mu ne bo hudega!«

Dotaknil se je komaj male tolste ročice in čela, nato se je okrenil.

»Take so ženske! Otroka ima, ki bi dala življenje zanj, pa ne misli na drugega nego na njegovo smrt. Izbijte si iz glave take misli, pa bo otrok zdrav! Zbogom!«

Zdravnik je šel, poslovala se je tudi teta. V sobi pa je ostala bojazen, zmerom bolj zatohla in težka je bila in komaj je še dihala srce pod njeno težo.

»O, zakaj sem klicala tega človeka! Saj ne razume ničesar; še pogledal ni otroka! Zato ker spi, da je zdrava! Tudi bolniki spe in videla sem otroka, ki je spal še nekaj ur pred smrtjo ... Da bi bil že dan!«

Koraki so se oglasili na stopnicah, vračal se je mož. Že med durmi se je ozrl na posteljo in se je globoko oddahnil. Žena pa je slišala njegov vzdih in se je prestrašila.

»Zakaj si vzdihnil, Franc?«

»No, kaj je bilo? Ali si poslala po zdravnika?«

»Prišel je, pa otroka še pogledal ni; pravi, da je zdrava!«

»Če je rekel zdravnik, torej je res!«

Ali bila je samo zlagana tolažba, srce ni bilo nič manj nemirno. Sedel je poleg žene, položil ji je roko na ramo in obadva sta opazovala otroka.

Svetli lasje so bili prevezani nad čelom na desni strani s svilenim višnjevimi trakom in prav nad očesom je ležala pentlja kakor speč metulj. Obraz je bil svetel in poten, rdečica pa se ni hotela prikazati na licih.

Mati je zašepetala.

»Kaj bi si mogel misliti, Franc, da bi kdaj ne bilo več tega otroka?«

Prijel jo je krčevito za rame in obraz se mu je izpremenil.

»Molči, ženska!«

Nemirna je bila noč, obadva sta se dramila, kakor da bi ju klicalo v spanju s tenkim, prosečim glasom. Otrok je spal, tiho je bilo v sobi. Zazoril je naposled dan in vstala sta utrujena.

Mož je odgrnil okno, lepo sonce je zasijalo v sobo.

»Nič ni, žena! Neumen in nepotreben je bil ves strah ... Poglej otroka, kako je miren in kako čiste so njegove oči!«

Anka je bila že vstala in se je igrala na tleh. Oblačila je punčko v rdeče krilo; skrben, materinski je bil njen pogled in ustnice so bile napete.

Nenadoma se je ozrla po sobi, njen obraz se je ozlovoljil in vrgla je punčko v stran.

Mati je stopila k njej in je pokleknila na tla. Hotela jo je pobožati po obrazu, Anka pa je potisnila v stran njeno roko.

»Poljubi me, Anka!« je prosila mati s čudnim, trepetajočim glasom in oči so se ji zasolzile. Anka je umeknila glavo.

»Glej, da je bolan otrok!« je zaklicala mati in je za jokala. »Saj me ne pozna več, saj ne mara več zame!«

Možu je bilo neprijetno in grizel si je ustnice.

»Ne bodi tako nespametna! Nikoli ni bil otrok drugačen! Kadar se mu je zazdelo, ni maral za nikogar — vsi otroci so taki! ... Najboljše je, ženka, da se ne ukvarjaš toliko ž njim; ena sama noč, pa si že vsa upadla v obraz!«

Dopoldne je ostal mož doma, po obedu se je poslovil in se ni vrnil do večera. Neizmerno dolg je bil dan; mati je bila zagrnila okno, ker je bilo sonce preveč glasno in preveč veselo. Igrala se je z Anko, Anka pa je bila resna in tiha, ni marala razgovorov in tudi smejati se ji ni hotelo. Zavzdihnila je včasih kakor odrasel človek, ki se je domislil minule žalosti.

Popoldne se je nebo pooblačilo, padale so debele kaplje in shladil se je soparni vzduh. Na okna je potrkaval dež; včasih se je zazdelo materi, da trka nekdo na duri, neprijazen tujec, in vztrepetala je.

O mraku je prišla teta Fani.

»No, kako je s tvojim bolnikom?« se je zasmejala veselo.

»Nič ne vem; pravijo, da je zdrava ... Ampak glava mi je tako težka in tako čudno mi je pri srcu ... ne, otrok ne more biti zdrav! Jaz verjamem svojemu srcu in se bojim ...«

»Nehaj, Ana, zbolela boš sama!«

»Neka slutnja mi ne da miru, nekak spomin ... Mučim se, da bi razložila, da bi se spomnila ... Tak duh je v sobi, kakor sem ga poznala ... ali ne morem se domisliti, kje je bilo in kdaj ...«

»To je le tvoj strah! Prikazujejo se ti reči, ki jih nikoli ni bilo ...«

Mati je stresla z glavo.

»Ni treba tolažbe! Jaz verjamem svoji slutnji; moje srce je zelo natanko in vidi prej nego oči ... Tako tih še ni bil moj otrok; to je utrujenost, ne resnoba; tudi oči njegove niso več tako čiste in svetle kakor prej in tri dni je že, ko mu ni predolgo do kosila in večerje in ne poprosi nikoli ... Strah me je!«

Nenadoma je vzkriknila in je skočila k Anki. Objela jo je tesno in je pritisnila obraz k njenim ustom, tako da je Anka zajejala. Nato jo je položila na posteljo; tresla se je po vsem telesu, v licu ni bilo več kaplje krvi in njen glas je bil hripav.

»Po zdravnika!«

Teta Fani je hitela in se je vrnila z zdravnikom, ki je bil ves poten in zasopljn.

»Proklete stopnice ... Kaj pa je tako hudega?«

Pogledal je materi v obraz in vesela beseda mu je zastala na jeziku. Stala je pred njim suha, sključena ženska s prebledelimi ustnicami in velikimi, od strahu srepo strmečimi očmi.

»Otrok ima davico!«

Zdravnik je stopil k postelji, pogledal je otroku v grlo, in ko se je vzdignil, je bila rdečica na njegovem zalitem obrazu še temnejša. Drobne, dobrodušne oči so mežikale urno, kakor da bi se jim zelo bleščalo.

»No, ni še vse izgubljeno ... malo pozno je že ... Takoj se vrnem!«

Odhitel je glasno sopeč in rejeno telo se je zibalo neokretno.

»Kje je mož?« je vprašala teta Fani plašno.

»Ne vrne se nocoj do polnoči!«

»Ostanem pri tebi to noč, če ti je prav!«

»Ni potreba ...«

»Saj je rekel zdravnik, da še ni vse izgubljeno! Še po lovico otrok ne umrje za to boleznijo, komaj vsaj tretji ...«

Zdravnik se je vrnil in soba se je izpremenila v bolnico. Zadišalo je rezko po zdravilih, steklenice in čaše so stale na mizi.

»Potrpite do prihodnje noči!« je tolažil zdravnik. »Ni treba tolikega strahu ... lahko bo še vse dobro ... Ampak otrok je včeraj tako mirno spal!«

Mati ga je komaj poslušala; sedela je ob postelji, Ankinе male, debele ročice v svojih. Anka je bila vsa mirna, samo njene velike oči so vpraševale začudeno; globoko na desno oko je visel svileni metulj.

Predno se je zdravnik poslovil, je še postal na pragu.

»Ni treba, da bi jokali pri otroku! Glejte, da bo vesel, boljše bo zanj!«

Mati si je obrisala oči in se je nasmehnila. Prinesla je Anki punčko, pisanih knjig, vse nove in polomljene igrače, kolikor jih je bilo raztresenih po kotih.

»Igraj se, Anka!«

Toda Anki ni bilo do igrač. Naslonila se je na vzglavje; odprla je knjigo, komaj se je ozrla na podobo in je potisnila knjigo stran; vzela je v roke belega jagnjiča, ki je zacvilil, če ga je stisnila za trebuh; tudi jagnjiču se ni nasmejala in punčke še pogledala ni.

»Kaj bi rada, Anka?«

Anka je stresla z glavo; ničesar si ni želela in tudi govoriti se ji ni hotelo. Resen je bil njen obraz, nasmeha ni bilo na ustnice.

»Ali bi zapeli, Anka?«

Anka je pokimala malomarno z glavo, kakor da bi se hotela odkrižati nadležnega berača.

Mati je zapela.

*»Svetega Miklavža cerkvica,
gori je namalana merkvisa;
ona mene gleda, jaz pa njo,
jeza me popade — smuk za njo!«*

In Anka se je nasmehnila, narahlo je vztrepetalo na ustnicah in oči so pogledale prijazneje. Mati bi bila vzkliknila od radosti, zakaj zdelo se ji je, da je vsa rešitev v tistem smehu, v tistem prijaznem pogledu.

»Zapoj še ti, teta Fani! Glej, otrok se je nasmejaj!«

Zapela je tudi teta Fani, Anka je počasi okrenila glavo, ozrla se je nanjo in se je smehljala.

Tako je zavladelo v sobi glasno veselje. Znočilo se je že, okna so bila zagrnjena in svetika je gorela na mizi. Včasih je postal kdo pod oknom in je poslušal; toda petje ni bilo ubrano; glasovi so bili ubiti, groza je bila v tej glasni radosti — kakor da bi pele lobanje ...

Anka je legla, toda oči ni zatisnila, gledala je v strop z mirnim, lenim pogledom. Vzdignila je včasih glavo in je zakašljala sunkoma, umazana vlaga se je prikazala na ustnicah.

»Kaj ne bi zaspančkala, Anka?«

Anka je zatisnila oči in jih je odprla takoj.

»Zasmej se, Anka!«

Toda Anka je bila trudna, nič več niso vztrepetale ustnice, komaj da so se še ozrle oči ...

Teti se je dremalo, slonela je na mehkem stolu in je opirala glavo ob dlan.

»Morda bi zaspala, če stopiš od postelje!«

Za trenotek je zatisnila Anka oči, mati je vstala in je stopila po prstih k mizi.

»Kdo bi si bil mislil, da bo tako hudo!« je zavzdihnila teta Fani.

»Jaz sem slutila ... Ko sem bila učiteljica, je obolelo na vasi deset otrok, štirje so umrli. Od takrat poznam ta duh, pa se nisem mogla domisliti ...«

Anka je odprla oči.

»Mama!«

Mati je pohitela k postelji.

»Kaj bi rada, Anka?«

»Zapoj!« je ukazala Anka in mati je zapela. Toda sredi pesmi je zastokala Anka in roke so iskale odeje.

»Odeni me!«

Tudi teta se je vrnila k postelji.

»Mraz je otroku, pa ima čelo vse razpaljeno!«

Zunaj so zahreščale duri, vračal se je mož.

»Veselo pesem sem slišal pod oknom! Kaj je vse dobro?«

Ozrl se je na ženo in obraz mu je upadel; z nerodnimi koraki se je opotekel do postelje.

»Ne jokaj!« mu je prigovarjala žena s hlastnim, šepetajočim glasom. »Ne jokaj; ni treba, da bi videl otrok tvoje solze; otrok mora biti vesel! ...«

Anka je zaspala; sople je težko, ustnice so bile odprte in mokre, majhna oteklina se je prikazala na vratu. Ko je zazorilo sivo, deževno jutro, se je naslonila na vzglavje tudi mati ...

Zjutraj je prišel zdravnik. Ko je odhajal, mu je gledala mati z motninn pogledom v obraz in si ni upala vprašati.

»Če preстане nocojšnjo noč, pa bo vse dobro ...«

V njegovem pogledu ni bilo nič dobrodušnosti več in njegove ustnice so bile zlovoljno napete.

»Torej nič upanja ni?«

»Počakajte do jutri!«

Pokimal je z glavo v pozdrav in je šel ...

»Franc, zagodi na gosli, da bo otrok vesel, da se bo smejal!«

Mož je zagodel veselo pesem in Anki so se razširile ustnice v prijazen smehljaj ... Nagibal se je že dan, bližala se je strašna noč.

»Ne prenehaj, Franc ... glej, nič več se ne smeje, ko si položil gosli na mizo!«

Oglasila se je poskočnica, ljudje so postajali pod oknom in so poslušali. Toda v zvokih je bilo nekaj temnega, mrzlega — kakor da bi godel okostnik.

Anka se je smejala.

In materi se je zdelo, da je vse življenje v tistem smehu. Komaj so bile ustnice resne, je stopila k postelji smrt in mati je strahoma iztegnila roko, da bi ji branila.

»Ne prenehaj!«

Anka pa se je navadila godbe in se ni več smehljala tako veselo.

»Daj, teta Fani, zapleši, da se bo otrok smejal!«

Teta Fani je privzdignila z obema rokama krilo do gležnjev in je zaplesala po sobi. Anka je vzdignila glavo, gledala je s svetlejšinimi očmi in se je smejala. Toda kmalu se je naveličala plesa, položila je glavo na vzglavje in se je obrnila v steno. Sopla je sunkoma in hropeče.

»Ne prenehajte! Ne prenehajte!« je prosila mati z ihtočim, skoro kričočim glasom.

Mož se je ozrl nanjo in na otroka s pogledom polnim groze in je stopil k postelji.

»Poglej otroka!«

»O, brez usmiljenja ste, ljudje!« je vzkliknila mati; vstala je sama, vzela je v roke gosli in je zaplesala, da je frfotalo krilo po sobi.

»Otrok je mrtev!« je kriknil mož ...

Ona je zagodla veselo poskočnico in je zaplesala jadrno po sobi, zato da bi se otrok smejal.

In male mrzle ustnice so se smejale ...

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-180-0